

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Helsinki

Lausunto työryhmän mietinnöstä hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vesilain muuttamisesta

Vesilain tarkistamisen lähtökohta

Vesilain (587/2011) tarkistamista koskeva lakiesitys perustuu Suomen hallituksen 10.12.2019 päivätyn hallitusohjelman tavoitteeseen, jossa todetaan seuraavaa ”*Päivitetään vesilaki ulottamaan kalatalousvelvoitteet niin sanottuihin nollavelvoitelaitoksiin.*” Oikeusministeriön 30.9.2022 päivätyn vesilain tarkistamistyöryhmän asettamispäätöksen mukaan ”*Tavoitteena on tarkistaa vesilakia siten, että kalatalousvelvoite tai kalatalousmaksu voitaisiin jatkossa nykyistä helpommin liittää lainvoiman saaneeseen vesivoimalaitoksen lupaan, johon sellaista ei entuudestaan sisälly.*”

Työryhmä on ylittänyt selvästi sekä hallitusohjelmataavoitteen että ministeriön asettamispäätöksen mukaisen rajauksen esittämällä mm. viranomaisaloitteisen voimalaitosta koskevan lunastusäännöksen vesilakiin.

Kuten työryhmän asettamiskirjeessä todetaan, luvan haltijan asema jälkikäteistä vesitalouslupaan puuttumista vastaan on vahva. Oikeusministeriön asettama työryhmä on lähtenyt tietoisesti rikkomaan vesilaissa vakiintuneita periaatteita ja vesilain systematiikkaa mietinnössä esitetyin oikeudellisesti kevyin perustein. Esitys loukkaa merkittävästi luvanhaltijan omaisuudensuojaa ja vesiluvan pysyvyyssuojaa.

Alueellinen huoltovarmuus

Vesivoiman merkitys Suomen huoltovarmuudelle on merkittävä. Nykyinen sähköjärjestelmä mahdollistaa myös suurta kokoluokkaa pienempien laitosten osallistumisen sähköjärjestelmän ylläpitoon paremmin kuin aiemmin. Itä-Suomen muuta maata heikomman kantaverkon ja alemman jännitetaso tukeminen on alueellisesti ja koko valtakunnan sähköntuotannon kannalta tärkeää. Mietinnössä esitetyt lakimuutokset eivät tue kansallista huoltovarmuuden ylläpitoa ja sähkömarkkinoiden alueellista tasapainoa.

Laintarkistamistarvetta arvioitaessa tulee huomioida Suomen kansalliset ilmastotavoitteet sekä yhteiskunnan sähköistyminen. Lainsäädännöllisen kehityksen tulisi edistää säätövoimana erinomaisesti toimivan vesivoiman käyttöönottoa (tukee sääriippuvaisen tuuli- ja aurinkoenergian tuotantoa) – ei sen sijaan edistää sähköntuotannon alasajoa. Vesivoiman yhteiskunnallista merkitystä ei ole huomioitu ollenkaan lainsäädäntöhankkeen yhteydessä.

Mietintöä ei tule asettaa lainsäädäntöyön pohjaksi

Pohjois-Karjalan Sähkö Oy toteaa, että työryhmän mietintöä ei tule asettaa hallituksen esityksen jatkovalmistelun pohjaksi. Lakiesitys on perustuslain omaisuudensuojasäännöksen vastainen eikä se täytä myöskään perusoikeuksien yleisiä rajoitusedellytyksiä lain täsmällisyyden, tarkkarajaisuuden ja suhteellisuuden osalta. Edellä mainitut puutteet koskevat erityisesti omaisuudensuojaa, siihen liittyvää vesioikeudellista pysyvyysuojaa, vaelluskalaintressin ja yleisen edun määrittelemättömyyttä sekä vaelluskalan merkittävyyttä/vähämerkityksisyyttä vesilakia tarkistettaessa.

Mietintö sisältää useita voimassa olevan vesilain systematiikasta poikkeavia esityksiä eikä kyseisiä muutoksia ole perusteltu oikeudellisesti kestäväällä tavalla. Jos mietintö kaikesta huolimatta päättyisi jatkovalmisteluun, lakiesityksen tulisi perustua vesioikeudellisille periaatteille, voimassa olevan vesilain systematiikalle sekä täyttää perustuslain vaatimukset.

Esimerkkinä huonosta sääntelystä on ehdotetun vesilain 2:13 b:n lunastussäännöksen perustelut, jotka mahdollistavat pitkälle menevän puuttumisen elinkeinonharjoittajan omaisuuteen (voimalaitos) viranomaisen suorittaman tarkoituksenmukaisuusharkinnan (vaelluskalaintressi, yleinen etu) perusteella. Nyt esitetyn kaltainen lunastussäännös soveltuu huonosti vesilain oikeudelliseen kokonaisuuteen. Voimassa oleva vesilaki ei mahdollista vesivoimalaitoksen pakkotoimista purkamista.

Lisäksi lienee selvää, että lakiesityksen korvaussäännökset (vesilain 3:21a ja 13:11 yhdistettynä 19 luvun voimaatulosäännöksiin) eivät täytä perustuslain omaisuudensuojan vaatimuksia ja eduskunnan perustuslakivaliokunnan korvaussääntelyä koskevia linjauksia. Vesilain systematiikassa yksi perustavanlaatuisimmista lähtökohdista on, että jos luvanmukaiseen toimintaan puututaan takautuvasti (lupamääräyksiä muuttamalla tai niitä lisäämällä), on muutoksesta aiheutuneet vähäistä suuremmat haitat ja edunmenetykset määrättävä hakijan korvattavaksi. Lisäksi vesioikeudelliset korvaukset on määrätty puolitoistakertaisena. Nämä periaatteet on tarkoituksella sivuutettu täysin tämän lakivalmistelun yhteydessä.

Erittäin vahva vesioikeudellinen pysyvyysuoja rajoittaa vesitalousluvan mukaiseen toimintaan puuttumista jälkikäteisesti. Vesiluvan määräyksiä voidaan kuitenkin voimassa olevan vesilain mukaisin edellytyksin tarkistaa ja antaa uusiakin määräyksiä vesilain 3:21 ja 3:22 nojalla. Vesilain 3:21 mukaan lupamääräysten tarkistaminen tai uusien määräysten antaminen ”ei saa kuitenkaan (pääsääntöisesti) *sanottavasti vähentää hankkeesta saatavaa hyötyä*”. Tarkistamisesta tai uusien määräysten antamisesta aiheutuvat ”muut kuin vähäiset” edunmenetykset määrätään hakijan korvattaviksi. Vesilain 3:22 mukaisesti kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta velvoitetta voidaan lisäksi tarkistaa, jos veloitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen ”toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä”. Pysyvyysuoja on edellä mainituin tavoin rajoittanut vesilain tarkistamisäännösten sisältöä luvan haltijan edut huomioiden. Pohjois-Karjalan Sähkö Oy:n näkemyksen mukaan edellä mainitut voimassa olevat säännökset turvaavat riittävästi lupien muuttamisen tarpeet myös kalatalousveloitteiden osalta.

Mietinnössä esitetyllä uudella vesilain 3:21a §:llä poiketaan aiemmasta sääntelystä merkittäväällä tavalla mm. siten, että korvausta määriteltäessä tulisi huomioida haltijan vesivoiman hyödyntämiseen käyttämä aika korvausta vähentävänä seikkana. Korvausta voisi saada ainoastaan ”*hyödyn olennaisesta vähentymisestä*” sekä ”*veloitteen täytäntöönpanosta*”.

aiheutuvista (kohtuuttomista) kustannuksista”. Pohjois-Karjalan Sähkö Oy vastustaa sekä nykyistä vesilakia korkeamman korvauskynnyksen asettamista että vesivoiman hyödyntämiseen käytetyn ajan huomioimista korvausta alentavalla tavalla. Korvauspiirin tulee koskea nykyisen lain tapaan laajasti edunmenetyksiä, ei sen sijaan ainoastaan hyödyn vähentymistä ja velvoitteen täytäntöönpanokustannuksia.

Mietinnössä todetaan uuden 3:21a §:n kohdalla, että ”*Kalatalousvelvoitteen määräämisessä ei sovelleta 14 §:n 2 momentin toista virkettä.*” Mainitussa vesilain 3 luvun 14 §:n 2 momentissa todetaan, että ”*Kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia.*” Pohjois-Karjalan Sähkö Oy pitää itsestään selvänä, että myös uuteen lakiesitykseen tulee sisällyttää kyseinen kustannusrajoitus.

Vaelluskala lainsäädännön kehityshankkeissa

Vaelluskalaintressille on annettu vesilain tarkistamistyössä ja koko ympäristöpoliittisessa keskustelussa liian suuri painoarvo suhteessa elinkeinotoimintaan, ilmasto- ja huoltovarmuusseikkoihin, yksityiseen omaisuudensuojaan sekä jopa muihin suojeluarvoihin. Sinänsä tärkeän asian edistäminen ei edellytä voimassa olevaan lainsäädäntöön fundamentaalisia uudistuksia, joiden perustuslainmukaisuus on osoittautunut kyseenalaiseksi. Vaelluskala-asia tulee asettaa suhteellisuusperiaatteen mukaisesti oikealle tasolle sekä lainsäädäntöhankkeissa että ympäristöpoliittisessa keskustelussa.

Vaelluskalojen olosuhteiden parantamista tulee kehittää voimassa olevaa lainsäädäntöä noudattaen ja vapaaehtoisia hankkeita edistäen. Viranomaisten ja luvan haltijan välisellä hankeyhteistyöllä on päädytty pääsääntöisesti hyvään lopputulokseen ja toimiviin velvoiteratkaisuihin.

Joensuussa 31 päivänä toukokuuta 2023

POHJOIS-KARJALAN SÄHKÖ OY

Tuure Aho

Jari Von Becker

Toimitusjohtaja

Liiketoimintajohtaja